

Олександра КУШНІР

кандидат мистецтвознавства,
завідувач відділу художньої кераміки Косівського інституту
прикладного і декоративного мистецтва ЛНАМ

**ХУДОЖНІ ОБРАЗИ АНІМАЛІСТИКИ
У ТВОРЧОСТІ ГАННИ ХРОМ'ЯК**

Анотація. Зроблено спробу розкрити один із найяскравіших аспектів творчого доробку косівської керамістки Ганни Хром'як — художні особливості анімалістики, її уміння та новаторські підходи у формотворенні виробів, що збагатили не тільки косівську кераміку другої половини ХХ ст., а й художню культуру України.

Ключові слова: анімалістка, формотворення, косівська кераміка.

Косівська кераміка вражає своєю багатогранністю, оскільки протягом багатьох століть гончарі розвивали її шляхом урізноманітнення та збагачення асортименту виробів, їх формотворення, декору й технології виготовлення.

Однією з таких майстринь є Ганна Хром'як (1938 р. н.), діяльність якої є вагомим внеском у розвиток косівської кераміки. Попри те, що творчість цієї неординарної постаті стала прикладом для всіх сучасних керамістів, вона залишилася поза увагою мистецтвознавців. Лише поодинокі згадки популярного характеру знаходимо в районній періодиці [1, 4], поодиноких публікаціях [2]. Повніше творчість Г. Хром'як як працівника відділу художньої кераміки Косівського мистецького навчального закладу досліджено в статті О. Кушнір [3, 140-141].

Творча активність керамістки розпочалася 1959 р., коли вона приїхала з Долинського району Івано-Франківської області вступати до Косівського училища прикладного мистецтва, обравши відділ художньої кераміки. Навчання в художньому училищі стало своєрідним підґрунтям для подальшої творчої діяльності, адже за цей час майбутня керамістка вивчила всі особливості формотворення, декорування косівської кераміки, закономірності komponування орнаменту тощо. Окрім цього, Г. Хром'як намагалася опанувати

всі технологічні процеси, що супроводжували виготовлення глиняних виробів. Протягом періоду навчання невідомі доти традиції виготовлення та декорування косівської кераміки стали для неї близькими, і Г. Хром'як вирішує залишитися у Косові назавжди. Під час навчання її творча особистість формувалася на ґрунті постійних і наполегливих пошуків самореалізації, бажання навчатися новому в технології, формотворенні та декоруванні керамічних виробів.

Аналізуючи багаторічний доробок майстрині, бачимо основний напрямок її творчої праці: анімалістична пластика й анімалістичний посуд. Поштовхом стала дипломна робота — гостинний набір посуду, що поєднував дві різні техніки декорування косівських керамічних виробів — риткування на білому тлі і ріжкування на коричневому. Він складався з кількох анімалістичних посудин, доповнених мисками, горнятами, дзбанками. Рослинний орнамент, який оздоблював набір посуду, вдало підкреслював форми, не обтяжуючи їх при цьому. Рослинний орнамент і надалі буде улюбленим при декоруванні керамічних виробів Г. Хром'як.

Оскільки дипломній роботі передувала практика в Опішному, то в цьому наборі посуду майстриня використала нові для Косова принципи формотворення анімалістичного посуду, які надалі взяла за основу та розвивала протягом усього творчого періоду (1965-2003). Анімалістичний посуд і пластика стануть домінуючими у творчості Г. Хром'як, і дипломна робота — це своєрідний поштовх до подальшої творчої праці.

Період 1965-1980 рр. був найпліднішим. Уже після двох тижнів праці в керамічному цеху артілі ім. Т.Г. Шевченка в квітні 1965 р. Ганну Хром'як призначають на посаду майстра цеху. Відтоді вона вдало поєднала три професії (художник-кераміст, технолог, викладач) аж до 1996 р. Перш за все, вона продовжувала бути художником-керамістом. У керамічному цеху при артілі ім. Т.Г. Шевченка (1968 р. реорганізована у Виробничо-художнє об'єднання "Гуцульщина" [6, 178]) вона проявила себе в ролі кераміста найяскравіше. Оскільки продукція виробництва мала серійний [5, 126] характер, то більша частина робіт була сувенірною — тарілки,

вази, дзбанки (іл. 2-4).

Форми виробів майстрині мали традиційний характер, зате орнаменту Г. Хром'як надавала важливого значення, і невдовзі викристалізувалася її самобутня стилістика декорування, не подібна до жодних інших майстрів Косова другої половини ХХ ст. Її улюблені елементи — розквітлі “квіти-рожі”, “дзвоники” та “пуп'янки”, вплетені у пишні “кучері” та “листочки”. Стилізація рослинного орнаменту надзвичайно різноманітна, завжди спостерігається легкість і невимушеність композиції, в яку вплетений декор. Вільна лінія почерку підкреслює таку невимушеність і водночас робить композицію гармонійною. Елементи та мотиви орнаменту ніколи не “плавають” на формі виробу, а завжди підпорядковані їй. Кольорові плями орнаменту мають певну послідовність, а колористична гама передана в домінанті зелених кольорів.

Ганна Хром'як рідко використовує геометричний орнамент. На простих формах гончарних виробів він слугував додатковим акцентом, за допомогою якого створювалася лаконічна архітектоніка загального силуету виробу. Переважно геометричні елементи та мотиви згруповані в орнаментальні смуги, якими декоровані береги тарілок, шийка, вухо та ніжка дзбанків і ваз.

Одночасно із серійною продукцією майстриня виготовляла і творчі роботи, які розглядала художня рада Спілки художників України. Від 1967 р. вона виготовляє роботи для регіональних, обласних, республіканських виставок. Деякі з них були відзначені грамотами й дипломами. Наприклад, 1967 р., коли відбувалися фестивалі до 50-річчя жовтневої революції, за твори, виставлені в Івано-Франківську, вона отримала диплом третього ступеня лауреата фестивалю, того самого року в Києві отримала грамоту. За участь у Всесоюзному фестивалі самодіяльного мистецтва в Москві була нагороджена дипломом другого ступеня за декоративну кераміку. 6 серпня 1970 р. Постановою колегії Міністерства місцевої промисловості УРСР та президії Українського республіканського комітету профспілки Г. Хром'як присвоєно звання “майстер-художник першого класу”.

Захоплюючись хімією, Г. Хром'як стала одним з найкра-

щих технологів-керамістів Косівщини. Потрібно зазначити, що в 1950-1960-х рр. технологічні традиції виготовлення косівської кераміки почали занепадати. Це засвідчують слова Г. Хром'як про те, що в другій половині 1960-х рр. з усієї планової продукції виходило 70 відсотків браку. Ставши майстром керамічного цеху, вона зменшила брак до 25 відсотків станом на 1970 р. Завдяки численним технологічним експериментам і випробуванням майстриня створила ідеальні за складом для місцевої сировини поливи, ангоби, підполивні фарби, рецептурами яких користуються до сьогодні всі відомі керамісти Косова. Також завдяки її зусиллям на виробництвах були реконструйовані керамічні печі, що відмінно служать до сьогодні. Як результат, 1971 р. Г. Хром'як отримала посвідчення “за раціоналізаторську пропозицію за виготовлення рецептури ангобу та поливи з економічним ефектом”.

Досить сміливо проявилися у такої талановитої майстрині організаторські здібності. Окрім того, Г. Хром'як усіляко сприяла заохоченню працівників до творчої праці. Вона також увела розподіл праці за технологічними процесами, які сприяли збільшенню тиражу продукції.

Після переходу в керамічний цех Косівського художньо-виробничого комбінату (1980) Г. Хром'як продовжує творче вдосконалення. Якщо в керамічному цеху ВХО “Гуцульщина” вона працювала в сферах тиражного, творчого та виставкового творення керамічних виробів, то в керамічному цеху при КХВК зосереджується тільки на творчому процесі. Серед її творів домінують анімалістичні посудини, сувенірний посуд невеликих розмірів, дзбанки, бочівки, баранчики, а також напільні вази, виробництво яких вона впровадила в середині 1980-х років.

Серед творчих робіт Г. Хром'як, до яких належать декоративні вази, тарелі, барильця, особливої уваги заслуговують анімалістичний посуд і пластика. Вони сповнені неординарними особливостями у сфері інтерпретації майстра, тут творче обличчя Г. Хром'як проявилось найяскравіше. Перш за все, привертає увагу форма, пластика силуету. Доти косівські майстри гончарства виготовляли анімалістичний посуд у вигляді

барана з циліндричним тулубом, конусоподібною мордочкою і ніжками та грубими переходами форми у форму, а Г. Хром'як почала використовувати грушоподібний, бочкоподібний, колоподібний тулуби, вузькогорлий дзбанок і калач, поставлені на одну (з широкою основою) або чотири ніжки. Кулясту голову з розкритою пащею увінчували отвір з покришкою та вправно відмодельовані роги, подекуди оздоблені зачіпами та наліпними деталями. Вуха (ручка) анімалістичного посуду було хвостом тварини.

Статична постава, виражені пропорції, віднайдені пружні лінії силуету доповнює рослинний, рідше геометричний (притаманний періоду 1965-1971 рр.) орнамент, що вільно й легко лягає на форму, підкреслюючи об'єми. Така легкість малюнка не заважає сприймати пластику форм, він ніжно огортає та підсилює їх.

Декоруючи анімалістичний посуд, Г. Хром'як дотримується певної схеми. Спереду тулуб декорує "розквітлою квіткою", ззаду — "дзвоником" або "листочком", а боки оздоблює невелика "квітка", вплетена або обрамлена в гілки з "кучерів". Роги, хвостик, а деколи й ніжки орнаментовані геометричним декором. Таким чином, створюється цілісна форма посудини, яка має глибоке традиційне значення (іл. 5-9).

Поряд з анімалістичними посудинами у вигляді барана, бика та корівки, у Г. Хром'як були спроби виготовлення посуду у вигляді гуцула й гуцулки, які організовувалися в тематичні набори разом з баранцями-посудинами, горнятами, мисками, наприклад, набір посуду "На полонині" (іл. 10).

Інноваційним у творчості Г. Хром'як є те, що вона внесла в косівську кераміку нові форми анімалістичного посуду та пластики, які до того часу ніхто не наважувався використати. Ці новаторські для Косова форми майстриня продумано й лаконічно влила в традиційне гончарство, не спотворивши, а збагативши художні образи анімалістики.

Анімалістичні пластика та посуд Г. Хром'як стали основою і натхненням для багатьох косівських керамістів. Нові підходи формотворення майстрині відкрили шлях для подальших пошуків індивідуальності С. та Ф. Волощукам, В. Джуранюк, О. та

В. Швецяма, О. Вербівському, Н. Вербівській, В. Стрипку й ін.

Сьогодні до навчальних програм спеціальних дисциплін на рівнях молодшого спеціаліста і бакалавра Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва входять завдання з копіювання і проектування анімалістичного посуду й анімалістичної пластики, в основі яких форми, введені Г. Хром'як.

Отже, наведені приклади свідчать значущість творчої особистості Г. Хром'як, яка піднесла косівську об'ємну глиняну пластику другої половини ХХ ст. на високий художній рівень, де немає надмірностей, але присутня унікальна лаконічна мова форми та орнаменту, відмінна від стилістики інших регіонів українського гончарства.

1. Мисюк І. Ганна Білянська // Радянська Гуцульщина. — 1975. — 23 верес. — С. 4. 2. Соломченко О. Сучасні художні промисли Прикарпаття. — К.: Знання, 1979. — С. 20. 3. Гринюк М. Косівська мальована кераміка в реаліях сьогодення // Вісник ЛНАМ. — Львів, 2011. — Спецвип. III. — С. 21-28; Кушнір О. Відділ художньої кераміки Косівського училища прикладного та декоративного мистецтва у співпраці з майстрами косівської кераміки (друга половина ХХ ст.) // Вісник ЛНАМ. — Спецвип. III. — Львів, 2007. — С. 136-142; Слободян О. Майстри косівського гончарства другої половини ХХ століття // Вісник Львівської національної академії мистецтв. — Львів, 2007. — Спецвип. III. — С. 117-128; Кисельова Н.М. Кераміка // Художні промисли України: альбом / [авт.-упоряд. Н.М. Кисельова, Н.М. Попенко]. — К.: Мистецтво, 1979. — С. 94-129. 5. Пеліпейко І. Косів: люди і долі. Краєзнавчий довідник. — Косів: Писаний камінь, 2001. — 368 с.; Островський Г. Судьбы керамических промыслов. Косов // Советское декоративное искусство '77/78. — М.: Сов. худож., 1980. — С. 123-130.

Annotation

Olexandra Kushnir. Artistic animalistic images in creative work of Hanna Khromyak. In this article the author describes artistic peculiarities of animal painting by Hanna Khromyak, a Kosiv ceramicist, as one of the brightest aspects of her creative work. The ceramicist skillfully and neatly introduced innovative approaches to shaping handiworks, thus enriching Kosiv ceramics of the second half of the 20th century.

Key words: animalistic, Kosiv, tableware, shape.

Анотація

Олександра Кушнір. Художественные образы анималистика в творчестве Ганны Хром'як. Сделано попытку раскрыть один из самых ярких аспектов творчества косивской керамистки Ганны Хром'як — художественные особенности анималистики, её умение и новаторские подходы в формообразовании изделий, что обогатило не только косивскую керамику второй половины XX в., но и художественную культуру Украины.

Ключевые слова: анималистика, формообразование, косивская керамика.

М. Скорецький (форма), Г. Хром'як (мальовка)
Декоративні тарелі. Кін. 1960-х – поч. 1970-х рр., Косів

Анімалістичний посуд.
Продукція Виробничо-художнього об'єднання "Гуцульщина".
Кін. 1960-х – поч. 1970-х рр., Косів

Ганна Хром'як у майстерні. 1970р.

Анімалістичні твори. 1970-х – 1980 рр., м. Косів

Г. Хром'як